

Steeds meer uilen in Bunschoten

De IVN Natuurwerkgroep Bunschoten houdt zich onder andere bezig met het inventariseren en beschermen van uilen in Bunschoten. Er broeden maar liefst vier soorten uilen, waarvan drie soorten elk jaar. De laatste jaren gaan de aantallen broedende uilen vooruit. Waardoor kan dat komen? In Bunschoten broeden dit jaar minstens dertien paartjes steenuilen en negen paartjes kerkuilen. De aantallen ransuilen en velduilen zijn nog niet bekend. Zij broeden later in het jaar of verraden hun nestplaats pas later in het jaar doordat de jongen geluid maken.

De meeste uilen zijn binnen een jaar geslachtsrijp en meestal binnen één seizoen monogaam. Kleine en middelgrote uilen kunnen elk jaar een of meer broedsels grootbrengen. De steenuil is monogaam, vormt een paar voor het leven en bezet het territorium het gehele jaar. Hij is uiterst agressief tegenover soortgenoten, maar zij knuffelen en poetsen elkaars verenkleed ook en zitten vaak dicht tegen elkaar. Hun sociale contacten beperken zich tot partner en hun jongen. Bosuilen zoeken met partners lichaamscontact, maar alleen tijdens de voortplantingsperiode. Duidelijk toleranter zijn de uilen die voor slechts één seizoen een paar vormen, zoals rans- en velduil. Die doen buiten het seizoen zelfs aan groepsvorming.

Kleine en middelgrote uilen worden gemiddeld drie tot zes jaar en maximaal vijftien jaar oud. Grote honkvaste soorten zoals de oehoe, leven aanzienlijk langer, worden ± 27 in de vrije natuur tot ± 67 jaar in gevangenschap en brengen minder en kleinere broedsels groot. Bij een groot voedselaanbod kunnen oehoes na een jaar al een broedsel grootbrengen, maar in de regel doen zij dat pas op de leeftijd van twee tot vier jaar. Van vrouwtjesuilen is onder andere bij de ransuil vastgesteld dat zij tweemaal ouder worden dan mannetjes. Nesten en broedzorg: het aantal en de frequentie van de prooien door het mannetje aan het vrouwtje gebracht, bepalen de uiteindelijke

Velduil.

legselgrootte. Wanneer er te weinig prooien worden gebracht kan het vrouwtje een andere partner kiezen. Paring vindt meestal, behalve bij de kerkuil, plaats buiten het nest. Tijdens het voorspel roepen de partners elkaar in een zacht klinkend duet. Uilen kunnen broeden van februari tot december. De veld- ransuilen beginnen met broeden half april, de steenuil doet dat eind april en de kerkuil gemiddeld rond half mei. De gemiddelde broedtijd is 28 dagen en alle soorten beginnen vanaf het eerste ei te broeden.

De nestverblijfsduur voor jongen is zes tot tien weken.

Sinds 2002 wordt er door de werkgroep gekeken waar er ergens in de gemeente Bunschoten uilen broeden of huizen. In februari/maart wordt er specifiek naar steenuilen gekeken. Het hele jaar door worden de andere uilensoorten in de gaten gehouden. De laatste jaren worden er nestkasten tegen een vergoeding geplaatst op de boerenerven. De boeren hebben graag een uil op hun erf onder andere omdat deze plaagdieren uit de buurt houdt.

Steenuil

Steenuilen eten voornamelijk grote insecten, muizen, jonge ratten en kleine vogels. Soms een kleine vleermuis, zoals een keer gebeurde in het Vivaldiplantsoentje waar een steenuil een dwergvleermuis greep voor de ogen van de verbaasde familie Koelewijn die daar woont. De steenuilen worden geïnventa-

Steenuil.

riseerd door middel van geluid. In de schemering van de avond wordt er alarm- en territoriumgeluid van steenuilen van een cd afgespeeld. De helft van de steenuilen reageert hierop omdat de uil ervan uit gaat dat er dan een indringer in zijn territorium is. Deze wil hij opsporen en verjagen en de steenuil is dan te zien. Daar waar geschikte locaties zijn voor steenuilen wordt het geluid afgespeeld. Daarnaast wordt er aan boeren gevraagd of zij wel eens een klein uiltje op hun erf of in de directe omgeving ervan hebben

gezien. In het begin van de winter zijn de steenuilen bovendien erg luidruchtig en roepen gedurende de nacht. Dat wordt meestal door de bewoners goed gehoord. Als er ergens op een erf een steenuil aanwezig is installeert de IVN Natuurwerkgroep Bunschoten een nestkast voor deze steenuil. Dat is intussen op negentien plaatsen het geval. Hiervan zijn dertien nestkasten bewoond. In de andere gevallen heeft de steenuil zelf al een goede locatie gevonden en wordt de nestkast pas benut als de oorspronkelijk

ke nestlocatie verstoord wordt. Een tiental jaren geleden, na een tweetal strenge winters, was het aantal steenuilpaartjes gedaald van negen naar drie. Alleen de steenuilen in de buurt van schapen of de vuilnisbelt van Smink (muizen, ratten) hadden deze winters overleefd. Schapen hebben uitwerpselen die door mestkevers gerold en gebruikt worden. Daarnaast blijven schapen de hele winter buiten en zij maken openingen in de sneeuw, waardoor de steenuil hier het hele jaar door voer in de vorm van mestkevers kan vinden. Door het plaatsen van nestkasten, geschikte broedgelegenheden, is het aantal broedparen steenuilen sterk vooruitgegaan en blijft nog steeds stijgen.

Ransuil

De ransuil is ongetwijfeld de meest geziene uil in het dorp. Elk najaar, als de blaadjes beginnen te vallen, komen de ransuilen roesten (bij

elkaar zitten) in de vleugelnoten langs de binnengracht in de Koningin Wilhelminastraat, ongeveer ter hoogte van het Groene Kruisgebouw. Deze uilen jagen 's nachts op muizen en zitten overdag te rusten. Ze zijn dan goed te bekijken en zij blijven rustig zitten. Als ook hier de bladeren in november verdwijnen, verspreiden zij zich over de grote coniferen en dennenbomen in het dorp. Een klein aantal gaat dan in de grote coniferen naast het Groene Kruisgebouw zitten. Ze worden meestal ontdekt doordat er grote grijze braakballen onder de bomen op de grond liggen. Deze braakballen bestaan bijna helemaal uit haren van muizen. Doordat de pH-waarde van de maagsappen van de ransuil met 2,5 zo laag is worden alle skeletresten aangetast en verteerd.

De ransuil broedt in een oud nest van een zwarte kraai, een kauwtje of een ekster. Soms ook in een grote spar of conifeer. Zij leven voornamelijk van muizen die ze 's nachts vangen. De ransuil is de enige uil die spitsmuizen eet. De rest van de uilen vindt deze muizensoort té vies. Ze eten ongeveer vier/vijf muizen per nacht en produceren een braakbal per etmaal. De jongen maken erg veel lawaai als ze op het nest zitten en piepend om voedsel bedelen. Daardoor worden de nestplaatsen ontdekt en vaak worden de omwonenden gestoord in hun nachtrust door het gepiep van deze jongen. In 2017 broedde er een paartje ransuilen in een grote dennenboom op de hoek van de Stadsgracht en de Cornelis Houtmanstraat. Het paartje had

Ransuil.

drie jongen die alle drie groot zijn geworden. Het gepiep gedurende het broedseizoen was dermate irriterend voor de omwonenden dat in het najaar van 2017 deze dennenboom is omgezaagd. In 2017 hebben er in totaal drie paartjes ransuilen binnen de bebouwde kom van Bunschoten gebroed.

Kerkuilen

In de gemeente Bunschoten zijn in totaal zestien nestkasten opgehangen voor kerkuilen. Van deze nestkasten zijn er negen bezet en ze broeden er momenteel in. In tegenstelling tot ransuilen broeden de kerkuilen in het buitengebied. De nestkasten hangen in stallen en loodsen bij de boeren. De boeren hebben deze kerkuilen graag omdat zij de spreuwen en mussen uit hun stallen weghouden en ratten en muizen vangen. Een nadeel van

Kerkuil.

kerkuilen is dat ze de loods waarin ze broeden nogal vervuilen met hun uitwerpselen en hun braakballen en dat ze de boerenzwaluwen verjagen. Kerkuilen zijn echte nachtdieren. Ze worden pas actief als de schemering is ingevallen en jagen de nacht door. Tijdens deze nachtelijke jachtpartijen vangen zij veelal muizen en ratten, maar zij weten ook slapende vogels te pakken. Een adulte kerkuil verbruikt ongeveer 70-80 gram voedsel per dag. Dat komt overeen met bijvoorbeeld vier tot acht muizen. In het broedseizoen verbruikt het vrouwtje 70-200 gram, ze moet aansterken en de jongen voeren. Bij strenge kou ($-101/4$ C tot $-151/4$ C) verbruikt de kerkuil 150-250 gram per dag.

De kerkuil produceert een braakbal per dag. Het voedsel gaat eerst de 'kliermaag' in (verteren van het voedsel) en daarna komt het in de 'spiermaag' (samenballen van de onverteerbare delen) terecht. De spiermaag ligt bovenop de kliermaag. De verteringsappen hebben een pH-waarde van 4, daardoor worden de skeletten van de prooidieren niet aangetast. In de

braakballen zitten dus skeletresten van muizen en ook schedeltjes van vogels. Als men braakballen gaat uitpluizen in scholen worden altijd deze braakballen genomen. Determinatiekaarten voor het uitpluizen van braakballen zijn aanwezig bij de IVN Natuurwerkgroep Bunschoten en kunnen worden gebruikt.

Velduil

De velduil is de meest onregelmatige broeder in ons dorp. Tot vier jaar geleden had deze soort al meer dan dertig jaar niet meer hier gebroed. De soort broedde tot voor kort alleen maar op de Waddeneilanden en verder noordelijker. Alleen in de winter kwamen de velduilen meer naar het zuiden en vertoefden dan in onze buurt langs de dijk van het Eemmeer. Doordat de polder in de winter natter wordt en de dijk droog blijft, verhuizen de muizen

dan ook naar de dijk. Daar weet de velduil de muizen ook te vinden. Tot in de winter van 2013-2014 er een buitengewoon groot aantal muizen in onze polders leefde. De velduil zag dat en dacht: ik hoef niet verder te reizen, ik kan hier de komende zomer genoeg voedsel vinden om een nest groot te brengen. En zo geschiedde. Langs de Lodijk broedden er minstens twee paar, ten zuiden van de Bloklandsseweg waarschijnlijk vier paar en verder nog twee paar tegen de bebouwde kom, ten zuiden van de Frans Jacobsseweg. Dit alles voor zover bekend bij de werkgroep.

De jaren daarna was het broedfestijn weer over. Afgelopen winter 2017-18 waren er weer opvallend veel velduilen in onze omgeving. Minstens vier stuks regelmatig bij de plasjes van Vitens en maximaal ongeveer twintig ten zuiden van de Bloklandsseweg. En nu maar afwachten of er enkele paartjes blijven hangen en tot broeden komen. De tijd zal het leren.

Tekst en foto's Wim Smeets, coördinator IVN Natuurwerkgroep Bunschoten.